

REAGIRANJE

Reagiranje na tekst D. Večerine: «Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.), Ministarstvo kulture Republike Italije – Direkcija arhiva, Rim 2002., 702 str.»

Dobivši *Časopis za suvremenu povijest* br. 2/2003., uočio sam da je na str. 668.-674. u rubrici «Ocjene i prikazi» objavljen tekst o knjizi «Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)», koju smo – nakon dugogodišnjeg istraživačkog rada – uredili dr. sc. Mihael Sobolevski i ja. Dvojezičnu knjigu o «Žrtvama talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939.-1947.)» – za razliku od aproksimativnih podataka iznesenih u naslovu teksta na kojega reagiram – izdalo je Glavno ravnateljstvo za arhive (*Direzione generale per gli archivi*) Ministarstva za kulturna dobra i djelatnosti (*Ministero per i beni e le attività culturali*) Republike Italije, a njezin je sadržaj nastao na temelju odgovarajućega projekta istoga naziva, kojega su zajedničkim snagama realizirali Društvo za riječke studije (*Società di Studi Fiumani*) i Hrvatski institut za povijest.

Napominjem da smo prije pokretanja projekta, a zbog osjetljivosti i ozbiljnosti tematike, zajednički radili na definiranju relevantnih istraživačkih modaliteta, kao i prikladne metodologije, uključujući i odgovarajući anketni list (ispunjavan za svaku žrtvu) kojega je koristio Hrvatski institut za povijest, a – kako nam je rečeno – rabile su ga i druge institucije i istraživačke skupine u Republici Hrvatskoj, koje su se bavile proučavanjem ljudskih gubitaka Drugoga svjetskoga rata i poraća. Nakon tih preliminarnih radnji, dana 28. 11. 1996. u ime uvaženoga Hrvatskoga instituta za povijest tekst sporazuma o istraživačkome projektu predložio je ondašnji ravnatelj dr. Mirko Valentić, a kojega sam ja potpisao u svojstvu predsjednika Društva za riječke studije, zajedno s doživotnim senatorom Leom Valianijem, koji je u to doba bio počasni predsjednik našega Društva. Inicijativa Hrvatskoga instituta za povijest uslijedila je kao posljedica neposredne intervencije osobe zadužene za kulturu kod predsjednika Tuđmana, kojemu smo mi uputili naš izvorni zahtjev za uspostavu suradnje.

Kako proizlazi iz pohranjene dokumentacije, tekstovi na talijanskome i hrvatskome jeziku, koje su koautori razradili, te koji su prethodno prihvaćeni – kako po obliku, tako i po sadržaju – od vodstva Hrvatskoga instituta za povijest i, na talijanskoj strani, od Glavnoga ravnateljstva za arhive, a sav se taj proces odvio prije konačnoga pristupanja tiskanju knjige! Nakon objavljivanja knjige, ravnateljstvo Hrvatskoga instituta za povijest 2003. iskazalo je spremnost za zajednički nastavak prvobitnoga projekta, kako je uobičajeno kod svakoga složenoga povijesnoga istraživanja, i na objavljivanje novih spoznaja ili možebitnih potkradenih pogrešaka u povremenim «dodacima» sa svim promjenama, ispravcima i daljnjim interpretacijama za kojima bi se ukazala potreba.

Usprkos tome, Večerina se «recenzija» pojavila u *Časopisu za suvremenu povijest*, kojega objavljuje Hrvatski institut za povijest, a iz nekih njezinih dijelova, koje u daljnjem tekstu doslovno prenosim, proizlazi da bilo tko može

smatrati meritornim za ocjenjivanje dugogodišnjega rada dvaju istraživačkih timova. Otišlo se i korak dalje, tvrdeći da je Društvo za riječke studije iz Rima, kojega ja predstavljam, prije nego li stremljenja k cilju povijesne istine – pridržavajući se znanstvene strogosti pri istraživanju – namjeravalo slijediti prozirne političke ciljeve neoirendentističkoga karaktera, i da se čak drznulo isticati teritorijalne pretenzije prema Republici Hrvatskoj. Dakle, ne iznenađuje me konfliktan stav nekog autora, koji je i ranije izazivao polemike, ali čudi me da se tu «znanstvenu» i «kritičnu» razinu tolerira u tako uvaženom časopisu sa znanstvenom reputacijom.

Preskačem Večerina mišljenja i interpretacije vezane za raspoloživu dokumentaciju, a cijeni sud, kojega sam ja široko potvrdio, o vrijednosti «znanstvenoga doprinosa» kojega je spornoj knjizi dao dr. Sobolevski. Držim da različito tumačenje izvora predstavlja «sol» povijesnoga istraživanja i, pored činjenice što je legitimno, ono je i poželjno. Prosudba koju je naveo (na str. 149 talijanske inačice) dr. Mihael Sobolevski da sam ja «istaknuo mnoge povijesne činjenice» i da nije držao potrebnim za zajednički prikupljenu dokumentaciju davati djelomično ili posve različitu interpretaciju u odnosu na onu moju, iako smo obojica bili slobodni pisati potpuno samostalno, sukladno svojim osobnim uvjerenjima, govori i potvrđuje da se rad na objema stranama odvijao s poštenim namjerama i uz primjerenu znanstvenu strogost.

Kada bi se Večerina bavio stvarnim ocjenjivanjem posla kojega sam ja obavio na prikupljenoj dokumentaciji te kada bi došao do zaključaka različitih od mojih (pa posredno i različitih od zaključaka Sobolevskoga, koji na prostoru za njega rezerviranome u djelu nije imao što prigovoriti mome radu) samo bi koristio svoje puno pravo na onu slobodu mišljenja koju su totalitarni sustavi XX. st., uključivši i onaj Titov, posve sprečavali. Međutim, on se ne bavi istraživanjem arhivskih vrela, i donošenjem zaključaka utemeljenih na dokumentima, nego etiketiranjem, ali mene ne vrijeđa što Večerina ne dijeli moje mišljenje po kojemu je, prije Drugoga svjetskoga rata, fašizam u Rijeci iskazivao «vidne znakove tolerancije». On ima potpuno pravo različito misliti i možda čak smatrati da su Ozna, Udba i Goli Otok, iz Titovoga vremena, iskazivali znatno civiliziraniju i manje krvavu «toleranciju» u odnosu na onu koju sam ja naveo.

Nadalje, slobodan je, iako time dokazuje nepoznavanje stvarnoga stanja, iznositi tvrdnje, kao što su mnogi prije njega činili, da je Rab bio pravi «istrebivački logor», kojega su držali Talijani. Na kraju, slobodan je misliti da doprinos istraživanju senatora Arduina Agnellija, u trenutku dok je svaki politički i kulturni odnos između Srba i Hrvata bio ne samo zapriječen, nije bio od koristi – usprkos osobnoj prethodnoj suglasnosti Valentića i Sobolevskoga – za naš pristup dokumentima iz beogradskih arhiva, koji su i za hrvatske istraživače u preslikama dostupni i upotrebljivi pri Društvu za riječke studije u Rimu, nego umjesto toga, pokrivati tko zna kakve intrige i tko zna kakvu solidarnost iz političkih naklapanja.

Sve me to ne vrijeđa, niti me uznemiruje. To je dio poputbine koja u pravilu popraća svaki povijesno-politički diletantizam, pa zašto bi moj kritičar

morao odstupati od navedenog pravila. On izbjegava precizno označiti i kvalificirati problem, a umjesto toga, daje naslutiti, navodi na izvjestan način interpretiranja, na čitanje između, a ne unutar redaka... Time ne ugrožava našu ozbiljnost, ali niti svjedoči u prilog one svoje. Sumnjičavost i tendencioznost danas predstavljaju univerzalna i široko rasprostranjena zla, koja me nikada ne iznenađuju, pa me uopće nije skandaliziralo da me Večerina uvrstio s fotografijom, ali uz trijezan i neuvredljiv komentar, u svoju provokativnu knjigu *Talijanski iredentizam*, objavljenu u Zagrebu 2001. godine.

Međutim, indigniran sam Večerininim neistinitim navodima, i napose kada to čini, ne u nekakvome pamfletu političkih naklapanja, nego u ozbiljnome i pouzdanome sredstvu za kulturno informiranje kakvim držim, i nadam se da želi to i dalje ostati, Časopis za suvremenu povijest Hrvatskoga instituta za povijest iz Zagreba.

Dolazim do biti stvari i citiram što je napisao: «... *kako ne posumnjati u vjerodostojnost projekta kada je nositelj istraživanja s talijanske strane Društvo za riječke studije iz Rima. Zna se ili bi se barem trebalo znati da su to Društvo 1963. godine osnovale talijanske skupine s programskim ciljem: očuvanja talijanske prisutnosti na riječkom području i očuvanja 'dokaza o pripadnosti Rijeke Italiji'.*»

Iako smatram opravdanim i dužnim, za našu stranu (onu riječku talijanskoga predznaka), očuvanje svega onoga što bi se procijenilo korisnim i vrijednim u cilju legitimiranja na povijesnome planu (1924.-1945.) pripadnosti Rijeke Italiji, laž je da se takav cilj, u primarnome i ekskluzivnome značaju, kako se tendenciozno nastoji uvjeriti u citatu pod navodnicima, ikada pojavio u osnivačkome statutu našega Društva, koji u prvome članku doslovno navodi:

«Društvo za riječke studije ... ima za svrhu proučavanje i prikazivanje Rijeke, Liburnije i Kvarnerskih otoka od najdavnije prošlosti do danas, kao i prikupljanje i očuvanje spomena i dokumenata koji ih se tiču...»

Laž je da sam ja ikada, pa tako i 1991. rekao – prema Večerininom citatu – slijedeće:

«... talijanska kultura u Rijeci uvijek postoji i neophodna je za kulturni identitet onih koji u njoj žive. Zbog toga Italija nikako ne smije odustati od Rijeke i Istre, pogotovo ne u ovom presudnom trenutku. Krajevi koji su bili silom oduzeti moraju se vratiti Majci zemlji.»

Večerina navodi, uz slobodne dorade, neke izjave koje nisu moje, nego od preminuloga doživotnoga senatora Lea Valianija, koje je dao za br. 20, iz 1990., časopisa *Fiume*.

Valiani je kazivao:

«... talijanska kultura u Rijeci još uvijek postoji i neophodna je za kulturni identitet onih koji u njoj žive i za kulturni identitet Riječana koji danas žive u Republici Italiji, čak u Australiji ili Kanadi. Nadalje, neophodna je Italiji... [koja] ne smije odustati, u slučaju krajeva poput Rijeke, koji su joj silom oteći, od svoje-ga kulturnoga identiteta koji se odnosi i na te krajeve.»

Držim da je vrlo jasno opetovano, hotimično i arbitrarno iskrivljavanje, u političkome ključu, Valianijevih izjava, koje su se odnosile samo i isključivo

vo (poznavajući osobu i njegovu antifašističku militantnost, nije moglo biti drugačije) na kulturni identitet talijanskoga karaktera. Vrhunac krivotvorine, zacijelo ne slučajne nego željene, postignut je, na kraju, kada su te izobličene izjave i neke druge bile podmetnute kao da su moje.

Odustajem od daljnega zadržavanja na dugome nizu krivih interpretacija i netočnih podataka, koji se tiču moje osobe i moga rada, jer mislim da ono što sam do tu naveo dovoljno dočarava čitateljstvu Večerinin osjećaj za mjeru i njegovu znanstvenu težinu. Kao protutežu i protumjeru za nanesenu uvredu, upućujem poštovano čitateljstvo na posezanje za cjelovitim tekstom Riječkoga kulturnoga manifesta koji je sastavni dio Statuta našega Društva i kojega su među ostalima potpisali u Rijeci i slijedeći znanstvenici:

prof. Barković Lozzi Ilija, prof. Ivan Devčić, prof. Ervin Dubrović, prof. Elvija Fabijanić, dr. Darko Gašparović, dr. Ljubinka Karpowitz, dr. William Klinger, gradonačelnik Slavko Linić, prof. Laura Marchig, dr. Marinella Matić, dr. Irene Mestrovich, mr. Darinko Munić, prof. Melita Sciucca, prof. dr. Ante Škrobonja, dr. Mihael Sobolevski, prof. Vladimir Urenović, dr. Berislav Valušek i Valerio Zappia predsjednik Talijanske zajednice.

Zbog prostornih ograničenja, ispuštam druge žene i muževe po kulturi Talijane, Mađare i Slovence.

Naš trenutni počasni Predsjednik, nakon Lea Valianija i Mikloša Vasarhelyija, je prof. dr. Claudio Magris, čija znanstvena reputacija nadilazi nacionalne i državne okvire.

Zar svi sudjeluju u nekakvoj našoj neoirendentističkoj zavjeri protiv Hrvatske?

AMLETO BALLARINI